

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ.

ՄԷՃՆ ՆԵՐՈՒՆ ԵՆ ՊԱՅԻ ՔԱՐԱՆՈՐ ՀԱՅՈՂ.

ՍՈՒՐՀՆ ՆԵՐՍԷՍ

Ուրախութեամբ կտեսնեմք որ ազգերնուս մեջ քա-
տրերգութեանց սերն սկսեր է արբննալ : Ասիկա
էռանդ մըն է որ շատ օգտաբեր կընայ ըլլալ մեր ժո-
ղովրդեանն ու մատենագրութեանը, իւր ըրած կըր-
կնակի մեծ օգուտներովը, որ է՝ ազգի մը բարբն ուղ-
ղել, ու փառքն յիշեցնել, նորոգել ու աւելցնել :

Քատրերգական ազգային եւ ազգաշահ ընկերու-
թիւն մը հաստատուեցաւ արդ ի Պոլիս : Պատուական
օրագիր մը (*Մուսայի Մասեայ*) շաբաթ շաբաթ իւր քա-
տրասեր ընրերգողները զուարճացնել ու հրահանգել
կաշխատի : Քաջուշիմ երիտասարդներ Պ. Մկրտիչ Պե-
շիկընդեան, Պ. Սրապիոն Հերիմեան, Պ. Ճիզմեհեան եւ
այլք, կաշխատին քէ տեսարաններով եւ քէ տպագրու-
թեամբ ազգերնուս այս պակասութիւնը լեցունել իրենց
յօրինած կամ յարմարեցած քատրերգութիւններովը :

Այս օրերս Փարիզ տպուած նոր ողբերգութիւն մ'ալ
տեսանք Ս. ՆԵՐՍԷՍ անուով, որուն հեղինակն է
Զմիւռնացի Պ. Ս. Ս. Մարգար Վանանդեցի, որ Հայաս-
տանի *Burlesque* գովելի ջանքով մը փափագեր է
փառաւորել, անշուշտ ցուցնել ուղեով՝ քէ ինչպէս
որ այն անգուգական բարերարին բարեգործութիւնքն
ու արդիւնքը մեծ են ու անմահ՝ Հայաստանի վրայ,

մեծ է նաեւ Հայաստանեայց առ. նա զգացած երախ-
տագիտութիւնն ու սերը :

Դովելի ջանք ու դիտաւորութիւն, զոր որպէս մեր՝
նոյնպէս նաեւ ամենայն ազգասերք պէտք է ճանչնան
ու բաջալերեն, որպէս զի յարգոյ հեղինակը, ինչպէս
նաեւ միւս հանձարեղ սիրելի երիտասարդներն սիրտ
առնուն, խրախուսին իրենց խոստացած նոր ի նոր
երկասիրութիւններն եւս հետզհետէ հրատարակել ի
յորդոր նմանութեան այլոց, ու իրենց դեռակիրք գրիչ-
ներուն ալ ի զարգացումն եւ ի հաստատութիւն :

ՅԱՂԱԳՍ

ՄԱՐԴԿ ԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ

ԵՒ ՊԱՐՏՈՒՑ.

ՇԱՐԱԳՐԵԱՅ

ՍԱՐԳԻՍ Պ. ԹԵՌԴՈՐԵԱՆ

Երէ Քրիստոսի Տեառն մերոյ այս սրանջելի պա-
տուիրանք քէ « Զամենայն զոր միանգամ կամիջիք
քէ արասցեն ձեզ մարդիկ, այնպէս եւ դուք արարէք
նոցա. » կարող ըլլային մարդիկ հասկանալ՝ երկնային
երջանկութիւնը երկրիս վրայ կրագաւորէր : Ամեն
օրենք, ամենայն պատուիրանք, ամենայն իրաւունք
այս սրանջելի հիման վրայ խարսխած են : Լաւ ճանչ-

ցաւ զայս այն հռոմայեցի կայսրը, որ քեպետ հերանոս՝ բայց կրցաւ բախանցել նորոյ օրինաց Օրհնագրին այս աստուածային պատուիրանին վսեմ խորութիւնը, ու գայլ՝ իւր մեծակառոյց պալատին ջորս դին արձանագրել կուտար :

Բայց որովհետեւ դժբախտաբար դեռ այսչափ լուսաւորութեան մէջ ալ ամեն քրիստոնէայք այս սրանջելի պատուիրանին միտքն եւ ոյժը չեն ըմբռներ, համառօտ բայց ազդու ոճով մը՝ Թեոդորեան Սարգիս մեծարդիւն վարդապետը կուգի պարզաբանել զայն ու սովբեցնել իւր սիրելի ազգին՝ քէ ինչպէս մարդկութեանբոլոր *Præsumit* ու *Quærit* այս խորիմաց բնական օրինաց վրայ ի յաւիտենից կկանգնուին :

Այս բանիս համար կրննէ նախ քէ ինչ եւն *Præsumit* եւ ինչ *Quærit*. եւ քէ այս երկուքը նախ իրարու, ապա մարդուս եւ ապա ընկերութեան մը հետ ինչ առնելու քիւններ ունին : Անկից կանցնի ցուցանել քէ ինչպէս պետք է ամենայն որ իւր իրաւունքը պահպանէ, եւ ինչպէս ուրիշներունը : Իրաւանցմէ բնականաբար պարտուց առաջնորդելով՝ կցուցնէ քէ քանի տեսակ պարտք կան : Երեքի կրամնէ գայն. Ա. առ *Assuetudo*, Բ. առ *Môdes* եւ Գ. առ *Consuetudo*: Այս երրորդը երկու ուրիշ ձեւերու ալ կպարգէ, առ *Consuetudo*, եւ առ *Consuetudo*: Ասոնց ամեն մէկուն վրայ առանձին առանձին ճառէքն ետեւ, *Præsumit* վրայ յանդուածով մը իւր մատենիկը կկնքէ :

Այս գլխակարգութիւններէս կրնան իմանալ ընթերցողը գրքուկին պետքն ու յարգն, եւ տարակոյս չունիմք որ իւր դիւրիմաց ոճն, ու համառօտ՝ բայց իմաստուն բովանդակութիւնը շատ հաճոյ ըլլայ եւ օգտակար հասարակաց, մինչ արդէն ճառելի նիւթն անգամ, այսինքն *Præsumit* եւ *Quærit* բնական են ամենուն փափագը զարբոցանել այս համառօտախօս մատենիկը տեսնելու, եւս առաւել երբ մէկը մտածէ՝ քէ Հեղինակը՝ այնպիսի պատկառելի անձն մի է, որ իւր բազմամեայ եւ նախանձելի կենացը մէջ Իրաւանց եւ Պարտուց վրայ կապանօք եւ հալածանօք ջափ ձգնէալ նահատակեցաւ :

ՆԻՍՏՈՒԿԻՆԱ. «Հետեւեալ գեղեցիկ եւ իմաստալից համակը իզնիմիտեն արժանապատիւ Քահանայ մը խրկած է մեզ, որուն մէջ Նիկոմիդիոյ վիճակին Հայ ժողովրդեան եւ անոնց բարեխնամ Առաջնորդին ուսումնասիրական ջանից նորանոր ապացոյցները տեսնուելով՝ կրփութանք հրատարակելու ի բերկրութիւն արգոյ հասարակութեան :

« 1857 Դեկտ. 16 Իզնիմիտ.

« Ազգասէր խմբագիր Մատիս պատուական յազրոյ :

«Որ եւ իցէ ազգասէրսիւր մը անտարակոյս չի կրնար առանց գոհունակութեան եւ բերկրանաց տեսնել պատուական լրագրոյդ էջերուն մէջ Ազգային միխրարական լուրերուն տեղի տալը, որուն համար մասնաւոր շնորհակալ ըլլալու պարտականութիւնը ճանչնալէն վերջը քարցք է մեզի յուսալ, որ ներկայ նամակս ալ՝ ըստ բնական բոլոր ազգասէր բարոյիցը կը հաճիք անոնց կարգը անցունել, իրեն նոր ապացոյց մը Ձեր ազգասիրական ջերմն եռանդեանը :

« Ներքի չէ անշուշտսնել, քէ արդի ժամանակիս մէջ առ հասարակ չկայ մէկը, որ ճանչցած չըլլայ, քէ ամեն մարդ ըստ կարի իր բանականութիւնը ուսմամբ եւ գիտութեամբ կրբնելու եւ օր ըստ օրէ կատարելագործելու պարտաւոր է, այնպէս որ մեր սիրելի ազգայնոց վրայ ալ ամեն տեղ մեծ եռանդ եւ փափագ մը տիրած է այս նպատակիս հասնելու համար. եւ ըստ որում փափաքը գործադրութենէ շատ տարբեր բան մըն է, ինչպէս որ ճամբայ բնելու մտածողը իրական ճամբորդէ մը, ուստի զանազան ձեռնարկութեանց եւ բարենտարակ միջոցներու դիմած են, որպէս զի արբնցնեն եւ քաջալեր մը ըլլան կրբութեան ոգւոյն որ՝ որ եւ իցէ ազգերու բարգաւաճանաց սկզբնափոր կրնայ համարուիլ : Եւ արդարեւ ոչ նուազ սրտի բերկրանօք կրնանք որ այսպիսի գեղեցիկ ձեռնարկութեանց ամեն ժամանակ համագլխաց ուշադրութիւնը գրանելով կըջանան իւրաքանչիւրը գոյի ջափ ձեռնառու ըլլալ բարեգործութեան մէջ մրցանք մը բնելու պէս : Ասիկայ իրական ճամբորդութիւն մըն է, որուն մենք ալ համոզուած ըլլալով ըստ մերովսանն, կրփութեամբ յառաջիկայ դիտողութենէն վերջը անցունել նաեւ, քէ կրբութիւնը եւ մտաւորական մշակութիւնը հարկաւոր եւ պիտանի ճանչցուելն վերջը, ազգիս հասարակութեան մասը առ հասարակ ընթերցանութեան հաճոյքէն զուրկ չմնալու համար, որն որ բանականութեան առաջին մագիչն է, ընթերցասիրութեան բանգարաններ կանգնած են ուրեք ուրեք, որպէս զի անոնց միջոցաւ իւրաքանչիւր ոք իւր իղձը լեցունէ եւ միանգամայն մտքի մշակութենէ յետեւ չմնայ. քանզի ճանչցուած է քէ զրբերը մեծ տպաւորութիւն կրնեն մեր կեանքին վրայ. եւ քէ ասիկց կամակարելի որ ընտիր գրեցնից ընթերցանութիւնը մեր մանկութեան օրերուն գեղեցիկ զբօսարաններէն մէկը, երիտասարդութեան կարեւոր բարեկամ մը եւ ծերութեան միակ մխրարութիւնն է :

« Արդ՝ ըստ որում այսպէս է, իրաւամբ մեծ պատիւ է Կ. Պօլսոյ մայրաքաղաքի խազիւղի եւ Միջազիւղի մէջ կանգնած ընթերցասիրութեան ընկերութիւնները եւ վերձանութեան բանգարանը, որոնք ստուգիւ իրենց նախնից ազգասիրական ջանքերովին կրնան բարի առաջնորդ մը համարուիլ բոլոր ազգայնոց ինչպէս նաեւ Նիկիմիդացոցս, որոնց բարի օրինակին հետեւելով, տարիէ մը ի վեր այնպիսի միաբանական ձեռնարկութեան մը միջամուխ եղած ենք՝ *Ընթերցասիրաց Ընկերութիւն* մը կազմելով եւ միանգամայն վերձանութեան կայանք մը ունենալով, որն որ կրնանք նաեւ *Կիրակիի դպրոց* անուանել, քանզի ինչպէս որ խոհուն խոհականութեամբ ըստած է միշտ՝ քէ ազգի մը բարեկարգութեան եւ դատարարութեան պտուղը վաշխել ցանկացող որ եւ իցէ անհատ մը պետք է ոչ այնչափ մեծերու վրայ, որչափ տղայոց աշխատիլ, եւ անոնց բարի ապագայ մը պատրաստելուն վրայ անդուլ խորհիլ. արդարեւ միայնակ այսմ ցանկացող ըլլալով, ուրախ եմք տեսնելու՝ որ ոչ միայն եռանդուն անդամները՝ այլ եւ դպրոցական աշակերտներ եւ հասարակութեան մէջէն ընթերցանութեան հետամուտ եղողները անպապաղ ամեն կիրակի եւ տօն օրերը կրփութան զանազան օգտակար գրեցնից ընթերցմամբ մտքերնին մշակելու, որոնք քէ Թանգարանիս անդամօք եւ քէ ազգասէր սատարողաց արդեամբ հաւաքուած են առ այժմ, ինչպէս նաեւ ազգային զանազան լրագրաց պատուական բերքերով եւ Ձեր ազնիւ Մատիսով, որն որ մինչեւ տարեկալուս, ազգասէր անձ մը նուիրած ըլլալով, առաջիկայ յունվարէն սկսեալ անմիջապէս իրեն համար հատ մը պիտի ունենայ :

« Իրական ճամբորդութիւն մըն է քէ որ եւ իցէ աշխատութիւն մը երբոր բարոյական վախճանն մը գուրկ է, ոչ միայն անօգուտ է, այլ բերեալ նաեւ վնասակար. ուստի ներքին համոզմունք մը ունենալով որ այսպիսի ձեռնարկութիւն մը միշտ օգտակար հետեւանքներ կրնայ ունենալ, կըջանանք օր ըստ օրէ ըստ մեր կարեաց յառաջ տանելու, քանզի առանց ջանքի յաջողութիւն չըլլալը հասարակաց առակ դարձած է : Այս մասին շնք կրնար լուրերամբ անցունել Նիկիմիդիոյ վիճակիս բարեխնամ առաջնորդ Տ. Ստեփաննոս Հոգեգոյն վարդապետին անբուն հակողութիւնն եւ քաջալերական ձեռնադրութիւնը, որ զիտէ ազգասիրարար տնտեսել զարժանն :

« Կրտսեամբ.... « Թաղեալ փիլիսոփային հարցոցին քէ որ բանն է որ աշխարհիս վրայ ամեն մարդ ունի, ու յոյսը ըստ, վասն զի